

בדרך לתבור

ישראל אלירז: תבור; הוצאת הקיבוץ המאוחד, סידרת ריתמוס לשירה 1999, 77 עמ'

בקצהו הדרומי של הגליל התחתון מתנשא לגובה 588 מ' מעל פני הים, הר התבור; בימי דבורה נאספו שם השבטים למלחמתם בכנענים. ישראל אלירז נאסף אף הוא אל ההר, יוצר בשפתו הייחודית תבליט מלים יפהפה של ההר וסביבותיו.

הספר, שהוגש בכתב יד בעילום שם, קיבל מידי אריאל הירשפלד ודוד וינפלד את הפרס הראשון ב"מפעלות ירושלים לספרות יפה".

שמונה פרקים לספר: ההר, האבן, הכפר, הקדוש, האלון, המנורה, הבית, היציאה. שמונה פרקים שהם למעשה ארבעה: ההר והאבן הכפר והקדוש וכו'.

מתוך "ההר", שיר 4: "מן הגובה הזה/ אפשר לתרגל/ כיוונים - לשבת בצל העצים הבהירים - להביט במרוצי השמש/ על המצוק - (יש כאן ברק אבץ/ שלא מצאתי מקורו). המדרון השירי/ מותח יריעותיו/ עד גבול האפשר. - ער, סבוך, קשקשי, לא קריא - ההר טרם נפתח/ אל המוסיקה. - בחצות יכבה ההר המפוחם/ ובתוך אלוהות החום/ נראה את הלילה".

יריעות ההר נמתחות עד גבול האפשר, תחת יריעות השמים שמותח אלוהים על פני האדמה בתקופות בהן היה חזון נפרץ. מטאפורות מתקופת הנביאים משתלכות בשפה המודרנית. "אלוהות החום" מתאדה מתוך כרמי הגפן הגליליים המקיפים את התבור, המשורר, חושיו מחודדים והוא רושם. שיר 5: "ראשו בשמים/ הוא עומד בין המון/ סדקי אור, מתמרן העלמויות. - דבורים עושות בו רבש/ מכל עניין. האש - מקופלת בפרחים, באבק, בבטנת העפעף./ יתושים מחזירים לי את/ עורי להתגרד. - אני עומד באמצע ערמה/ של דברים בוערים - ער לרעידה/ חלא פוסקת בין/ ההר. - (הנגלה/ חלא נראה) לבין - מכונות חקלאיות נטושות/ ואביזרי שדות מחלידים".

הר התבור הינו הורסט, גוש שהורם עקב לחצים תת קרקעיים, מלווה רעידות אדמה וקילוחי בולת. טרטורן של "המכונות החקלאיות הנטושות" נדם. רעידות האדמה שאירעו לפני מליאדים של שנים עם היווצרו של ההר חדלו אף הן. המשורר עדיין חש בזעזועי האדמה האימתניים והעדינים כאחד, רגישותו המיוחדת מאפשרת לו להבחין בתנועות, עד כדי "סדקי אור".

מתוך "הכפר", שיר 4: "כמו בכל מקום אחר בעולם - רצים הילדים

נראית מעוותת. יחסי המשיכה-דחיה של המשוררת כלפי התחנה המרכזית, גוררים יחס דומה כלפי השיר. השירים גדושי רשימות עצמים, ונדמה כאילו הם קוברים תחתיהם את השירה: "אבומי-כסף נוצצים,

מתמקחת, אוגרת בלהיטות/ דוקאית עגילי פח וזלים, מעילי עור... - אפשר לומר מרוב עצמים לא רואים את השיר: "...שמלת קולר עם פטיסים/ ורודים עורף/ עצבני תלוי על צעיף צמר/ חורפי מטריה גברית שחורה, קרועה... - פטישיוס פואטי, בשר "טיוטת נסח" הצליח השיר להשתלט על הנטיה לרשימות אורכות, חסרות נשימה וזאת תוך כניעה להן; מתוך "טיוטת נסח": "השימוש בדירה:/ מגורים. תאור: גג, אחד/ וחצי חדרים. שטח רשום/ בטאבו: 38.7 מטרים רבועים. דיירים: שני יונקים בוגרים, אחד/ ילד עם זנב. להלן/ נסח טאבו מספר 16157/80 שטח הדירה בפועל: 65 מ"ר. שנת/ רכישה: 1980/ עלות מלוי הטפסים: מגדם. עלה/ עילית וזיבורית..."

"סנטר פארק", שיר שכמו לקוח משדה השיפון של התפסן, ועם זאת מאוד מקומי, תל אביבי: "שישי בערב. ארבעה נערים/ עם ריח של כרטיסיות/ קו שש-עשרה משומשות עושים/ שמח במקדונלד'ס, סנטר דיזינגוף-פארק. ריאת/ הבטון השמננה מסננת קילוחי אור/ קלושים הנערים מתיזים/ זיעה, מסמנים כניסה, הופכים כיסים/ ריקים, צוחקים. עופו מכאן נובחת עליהם אחראית/ המשמרת, מנערת מרפק מחודר מעוה/ שפתי שעה. מתיישרים, יונקים/ אינפוזיית ליל שבת שמנונית נפרדים מקשת הניאון/ הצהובה עולים למגדל סופרים כוכבים/ חשמליים יורדים בגלל שני/ מפלסים בועטים בשקי האיגרוף/ הגמדים לקינוח מנגבים ארבעה/ חלונות ראווה". לאחר שספרו כוכבים חשמליים נראה הקינוח מיותר. עם זאת השפה התיאורית

התבור, אפשר להגיע ברכב או באופניים, לעלות בעיקולי הכביש אל ההר ולנסות להתחקות אחר דרכו המופלאה של ישראל אלירז אל התבור. ■

"הפרחת בועות סבון"

רונית ליברמנש: נערת גומי לעושה; הוצאת גוונים 1999, 75 עמ'

ספר שיריה השלם הראשון של רונית ליברמנש. כמה מבין השירים פורסמו לא מכבר בקונטרס "הנה", סדרה בעריכתו של נתן זך.

מתוך "לוליינית שתויה": "נערת גומי לעושה קשה/ כמו צמיג ישן מפרידה לאטה/ איברים נוקשים, צפורים. לוליינ/ עתיק כריש זירות מובס/ נושף בקשית/ שקופה בורא בועות סבון/ שמחות/ פריכות של/ כמעט אהבה".

מצבה של נערת הגומי איננו טוב יותר מזה של השיר בו היא נלעסת. כריש זירות מובס? יגנני אבוהאזו ממקימי "אלף", קבוצת ציירים יהודים מלנינגרד, שעסקו באמנות לא רשמית בתקופת ברז'נייב, הציג בתערוכה שנקראה "הבל הבלים הכל בעל..." דיוקן עצמי בו נראה האמן עצמו כשבועות סבון נפלטות מפיו דרך קשית. בדרך של אירונות עצמית רמז הבהאזו, כי יצירתו של אמן אף היא אינה אלא הבל הבלים, "הפרחת בועות סבון". יתכן כי שיר זה, שעל שמו קרוי ספר שיריה של רונית ליברמנש, אף הוא מעין דיוקן עצמי. אלא שהצגת שלושת "ההופעות" של המשוררת - נערת גומי, לוליינ עתיק, כריש זירות, בגלגול אחד - מפחיתה מעוצמתם וממלא גם מזו של השיר.

בשיר "התחנה המרכזית הישנה", מתוארת התחנה כמו תוך כדי אטימת הנחיריים: "החורים הפעורים ברציפים/ הנטושים שומרים לה/ אמונים זועקים שירי דיכאון/ מזרחיים, פירות נרקבים חולצות ליקרה/ גיאונות ומכנסי דפוק אותי מהשטחים ברחובות/ יסוד המעלה, ראש פינה, החלוץ, צועדים/ חמישה אפריקאים הדורי קומה בטישרטס יד/ שניה עוקפים פועלים רומנים מזוגגים שפוכים/ על גולדסטרים ריקים בסימטאות/ הריקות מהבהבות מציאות התמיד מכון/ טרופיקנה מועדון בריאות/ הוואי חבורות גברים חמוצי/ מבט מההרים עכשו לקנות דור/ שלישי לחלוצות." סטריאוטיפים ושירה יוצרים הכלאה שם בתור רעיון פוסטאוקסימורוני

אחריו/ (פחית מעוכה) עם - אף מדמם כמו אחרי גילוח ראשון. - מה שמרים אותם באויר, הקילות. - נקיים מכל תכונה/ אני תופס אותם/ בלשונם. - שפירית עוברת, הם/ ניתלים על שביב גופה. - "הוא יבוא יום/ לאחר בואו" - אומר/ מיי".

אמנם זו איננה שירה 5-7-5 נוסח ההייקו היפני המוקדם, אבל זו בהחלט שירה שאם שוכחים אותה בחוץ, בלילה היא תופסת לחות. הילדים נתלים על שביב גופה של שפירית, אלירז לא מחמיץ את ההזדמנות ונתלה אף הוא, מביט על העולם כנזיר הון הבורהיסטי המתורגל כל-כך בנשימותיו.

מתוך "האלון", שיר 3: "אני לא הופך/ ממש אני - אלא בנוכחותו/ של עץ" - מה אני מחפש? סימן. - מהו סימן? שירי. - יונק. נשימה. - העץ נשאר כל היום (כמו אדון)/ באמצע בדולח היום - עד שאני לא יכול עוד/ לשאת כל כך הרבה/ עץ בעץ. - בא רוח פרא אל ורע/ האלון ואומר:/ לך אחרי - קם הורע והולך אחריו".

"אני לא הופך/ ממש אני - אלא בנוכחותו/ של עץ..." האם זוהי השתקקות להתגלות נוסח הישיבה של השקיה מוני (לפני שהפך לבדודה) שנמשכה 49 ימים תחת עץ הבורק? ומה בדבר הורע ההולך אחרי האלון? אריסטו טען כי הטבע הוא לא כוח והתנועות הטבעיות בעולם, הסדר הקוסמי, אינם נגרמים על-ידי כוחות. הוא כינה את סופם של תהליכים טבעיים "הסיבות התכליתיות" וטען כי אין הן פועלות על התהליך. כמשל הביא את "האלון והבלוט", האלון שהוא סוף התהליך לא פועל על הבלוט משום שהאלון עדיין אינו קיים. טבעו של הטבע לפי אלירז שונה ממחשבת אריסטו; לפי אלירז מתקיים דיאלוג פנימי בין הורע לאלון, דיאלוג שרק מי שבילה מספיק זמן בין האלונים שעל התבור יכול לשמוע.

כביש 65 הוא הכביש המוביל אל

להתרגל למחשב אבל לא זורקת את מכונת הכתיבה. חנוך "לא זורקת את מכונת הכתיבה", היא שולחת אותנו ל"ארוחה ערומה" של ויליאם בורואו או ל"גלגול" של קפקא, אבל האקטואליה מתחילה במחשב האישי שלה, בשיר עצמו.

אביבית רוח

האמונה, במצבים קיצוניים, משמיטים את האפשרות הזו. מתוך השיר "אקטואליה": "חס בחדר, חרק מטייל על המחשב. לאיפה הוא הולך? / אולי יסמן איזו מלה / אולי זה אני מהגלגול הבא / אני מעיפה אותו לכל הרוחות / אני מתחילה

מדויקת ומעבירה את אורית הכיכר ואת המוג האורבני של לקראת סוף המאה. שיריה של רונית ליברמנש, כמוהם כילדה אלס לידל, בתצלום של לוואיס קרול מ-1862 שעל עטיפת הספר. יש בהם את הנאיביות ואת הפטיינות, אלא שזה לוואיס שאמר לה איך לעמוד.

אינטימיות אנונימית

ליהי חנוך: מתוך התנאים;
הקיבוץ המאוחד סדרת ריתמוס
לשירה 1999, 79 עמ'

ליהי חנוך - תסריטאית ובמאית קולנוע. שיריה הראשונים פורסמו בכתב-העת "חדרים", זהו ספר שיריה השני.

מתוך חלק 2: "המושבות הקטנות בין ההרים": מושבה 4: "כולם תלויים מחוץ לחדרים שלהם / אני צועקת / אני מספרת לך, וירג'יניה, שהיה לי חדר משלי / היתה לי צעקת החיה / ליהי החיה / ולא היה צורך להדפיס ולמכור ולהתחנן להיות - PHOTOGRAPH - חם מדי, / ארוך מדי / ומוכר, / החוכמה היא לא להישבר באמצע הקיץ, להיתלות על איזה עץ / בצל ולחכות. / נסחבת מחדר לחדר, אין זכויות בחלון / והרחוב דורך על השולחן שלי / מכונת / וספה / ספסל שבור בגן דובנוב: מה אתם עושים? / נתן'ס קיוסק: עיתונים רעים, עיתונים מסריחים / כדורגל. הנערים תוקעים בול / בפנים. / הפסקתי לקרוא עיתונים / הם יהרגו בין כה וכה. / אלף שנים לאינתיפדה וחרס עולה בכדים / דחסי בהם פרחים, פרחי שדה וענפי העץ / שלא הולכים יותר בגן מפחד / עוד מעט האדמה תתהפך / למגרש חניה / בתל אביב, וירג'יניה, סוף המאה."

אולי מתוך ניסיון ליצור אנונימיות אינטימית, נוצרה, במהופך, בשירתה של ליהי חנוך אינטימיות אנונימית. לתוך האינטימיות, לתוך האישי, הפרטי, חודר רעש הרחוב, כותרות העיתונים, אבני האינתיפדה חודרות מבעד לחלון שאין לו זכויות - הפטליסטיות, אין במה לפגוע כי הם יהרגו בין כה וכה.

השיר ממשיך: "גב - והאיש גדול וחוק. / הוא קשה וחזק ומגיע לי / לתוך החדר / יוסף. - ואני יושבת מסדרונות / בתוך הגוף שלי / בתוך העם שלי - בכתונת פסים / היא נפלה על הלחם ועל המים ועל האדמה / שנים יעברו עד שתשבע עד שתרויח

אמונה / ויש חלומות אסורים. / עכשיו עונתם ארוכה."

החדירה אל תוך הפרטי הופכת לחדירה ארוטית, חוסר ההפרדה בין הפנים לחוץ - "בתוך הגוף שלי / בתוך העם שלי" מביאים לידי בריחה אל מקום שלישי שהוא לא פנים ולא חוץ והוא שניהם גם יחד - החלום.

בין הרשימות של חנוך, לעתים ההערות המופיעות בשולי השירים הן השירים עצמם. הערה לשיר "ארבעה בנובמבר אלף תשע מאות תשעים וחמש":

"בנובמבר הוא הגעתי לגרמניה בפעם הראשונה בחיי להשתתף בפסטיבל הסרטים הבינלאומי של לייפציג. מלון ישן במרכז עיר שלא ראיתי מרוב פיגומים. בפרוודורים הצרים עמד ריח חריף של עבר. כבר היה עור שחור ופעמיים סוכן נוסע. במעגל הסגור של המלון הקרינו במשך כל אותה יממה ארוחה את הסרט 'רוצחים מלידה'". סגנון ההערות הזה כאילו לקוח מהופעות רוק: הסולן נותן מונולוג אישי קצר שמתקשר אל הטקסט ואז פורצת המוזיקה. "בסרט שצילמתי במושבה רוח'ל האמא של בית"ר סופרת ימים אחרונים / מול ההר מול המתים / היא צעקה: פעם בית כנסת היה מלא / עכשיו בית הכנסת ריק. - בלייפציג על הבר: מינוס אפס עננים שחורים מתכנסים לתקרה / נמוכה מאוד. צווי אנד בי כפול! / אל תצעקי אני לוחשת לכסא הריק ממול / כבר מאוחר."

להי חנוך, כאמור תסריטאית, משתמשת בפורמט התסריטאי כפתיח לשיר "אולי זה החיבור של סקס והקדושה" חיבור שאינו תוכני בלבד אלא גם פורמליסטי. הפורמט התסריטאי מורכב מדילוג בין המשוררת לנהג רכב ציבורי, הטקסט מופיע ללא ניקוד - הסקס. השיר מופיע מיד אחר-כך ומיובא בניקוד מלא - הקדושה.

"מתוך התנאים" יכול לעלות הנארטיב האישי, החיבור למציאות אלא שהראיה הפטליסטית כמו גם

מתוך צח וצחור חציו נחלץ חציו נמחץ
כתצץ רצונו בפיו חץ שלוח לשונה התך נכרך
אף שרה שבועה ושכח ושבח לכמישה
לשתיקה המקשיבה בין שרשיו אשה
בחלקה שלה שחציה הצהיבה צר
חצה וצנח מבחוץ בחוצות מתרוצץ
בחור תחרון חרב בידו הוא דובר לערב רב
המתרברב להבין את אבותיו ברגבים בערבה
רוח אהבה מרביביו בגבים
בהר יכה רבבות הוה גם דודו לדוי גדון
נסה נסתר: שמוני בסוף על שפת החוף
מתרברב ברכיביו בערבה רעבה לעברה
ללא עברה וזעם לברא זרע לרוות את הזמן הזרם
להאזין לזריחה להזין את המזרח זהב
לחם מתוך מלח צח לחלץ את הנלחץ

הלם השלם הולם בה הולך בי שלו
המשלם הולם הליכותיה הוא כמלח משלך
והיא שלמה ולא השלימה הוא שלם מלא קולו
רק שברים שנבראו מריכם שרשרת היא שזורת
שריון לראשה המתפרק בהתפרקה על פרקים

בספר שסופד להם ספורים נדרסו נסיונותיהם
היא לא נועדה לדיונים, דינה יעוד ונדן, לו
החרב המתריבה, אין חן פחרבה, הרחיבה
שפצה וצחצחה ועל מחצלת בצל הצליחה לחלץ
מלחץ להוציא חץ פוצע להעניש בשקט שבתי
את שלא שומרים השלמה בין הכושלים והמושל
בגורלו הגלים ברגליו לרגע רגעו הוא
ים מראות בדמיונו תבה בה טבע בין אותיות